

İÇİNDEKİLER

Türk Destanlarında Ad Verme Geleneği ve Sembolik Sayılar

Türk Halk Fıkralarının Tasnifi ve Bazı Yapı Özellikleri

Türkçede Düzensiz Ses Değişmesi Örnekleri
"Zulmet" Şiirinin Tahlili

Ahmed'i Yesevî Üzerine Bir Değerlendirme

Necip Fazıl'da Şiir ve Dil Felsefesi

Cahit Sıtkı ve Orhan Veli'de Yalnızlık Duygusu

Bir Divan Şairi Gözüyle IV. Murad

Eski Bir Evlenme Adeti ve Buna Bağlı Olarak Teşekkül Etmiş Halk Hikâyeleri

Türk Halk Hikâyelerinde Ak, Kara ve Arap Vasıflı Tipler

Klasik Edebiyatımızda Nesir Geleneği

Ahmet Yesevî ve Eseri Hakkında

Aldous Huxley: 'I Am A High Brow' And Brave New World

Point Counter Point By Aldous Huxley

-George Orwell and Animal Farm

The Inheritors By William Golding

Which Language Skills (Listening, Speaking, Reading, Writing) Are Most Important For Your Students And What Techniques Are Most Effective In Teaching Them These Skills? Why Are These Techniques Successful?

İngilizceyi Nasıl Öğrendiler? Bir Araştırma: Bir Gerçek...

Konuşma Amaçlı Etkinlikler

İngilizce Öğretiminde Testler ve Değerlendirmeler

Conditional Sentences

The Motif Of Mystery In Malcolm Bradbury's Doctor Criminales

The Use Of The Stream Of Consciousness In A Portrait Of The Artist A Young Man And To The Lighthouse

Shakespeare'in İlk Devir Komedielerinde Klasik Etkiler ve Gerçekçi Unsurlar

George Orwell'in 1984 Adlı Romanında "Totaliter Sistem" Teması

The Dilemma Of Time In Kurt Vonnegut's Slaughterhouse-Five

Okullarda Gözlem

The Main Themes And Stylistic Features In Adrienne Rich's Three Recent Books

The Factor Of Age In Second Language Learning

Die Weltweite Auswirkung Des Kemalismus

Das Autobiographische Schreiben "Schöne Tage" Des Österreichischen Schriftstellers Franz Innerhofer

Eğitim BİLİMLERİ DERGİSİ

BUCA EĞİTİM FAKÜLTESİ YAYIN ORGANI

Yılda Dört Sayı Yayınlanır

Nisan 1993 Yıl:2 Sayı:3

Sayısı: 20.000 TL. YILLIĞI: 70.000

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

BUCA EĞİTİM FAKÜLTESİ ADINA SAHİBİ

Prof.Dr.Galip KARAGÖZOĞLU

DEKAN

Türk Dili ve Yabancı Diller Eğitimi Özel Sayısı

Yayın Sorumlusu : Prof.Dr.Gülden ERTUĞRUL

Doç.Dr.Kemal YÜCE

Türk Dili ve Yabancı Diller Eğitimi Sayısı Yayın Kurulu:
Prof.Dr.Gülden ERTUĞRUL, Doç.Dr.Recep SONGÜN, Doç.Dr.Ufuk SEMERCİOĞLU,
Yrd.Doç.Dr.Mustafa KINSIZ
Doç.Dr.Kemal YÜCE, Yrd.Doç.Dr.Hüseyin TUNCER, Öğr.Gör.Naki GÜLAY

Yazışma Adresi: D.E.Ü.Buca Eğitim Fakültesi 35150 Buca-İZMİR

Tlf: Santral: 204882-87, Dekanlık: 204890 - 204892

ESKİ BİR EVLENME ADETİ VE BUNA BAĞLI OLARAK TEŞEKKÜL ETMİŞ HALK HİKÂYESLERİ

Arş.Gör. Nerin KÖSE
Ege Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZET

Leviratus âdeti, dıştan evlenmenin gereklerinden biridir. Temelinde "kocası ölen gelinin çocuklarının babasızlık çekmemesi", "malların dağılmaması" esaslı yatan bu uygulama, Türklerin eski hayatlarına kadar uzanır.

SUMMARY

The leviratus tradition is one of the necessities of exogamy. This is a precaution taken to prevent the children of the widow from the lonely feeling of the orphanage during their growth and the distribution of the whole estate. This tradition yields back to the earlier stages of the Turkish social life.

GİRİŞ

Folklorik türünler, bir milletin kültür hazineleridirler. Bu sebeple söz konusu anlatmaların, o milletin eski ve yeni hayatıyla ilgili bazı izler taşımasından daha tabii bir şey olamaz. Kısacası reel hayatın ön planda olduğu (1, s: 39-44) aşık hikâyelerimiz de bu vasıftadır. Özellikle günümüze yakın dönemlerde, az sayıda bazan bir türkünün etrafında meydana gelmiş; çeşitli kaynakların (efsane, masal) yanında daha çok gerçek hayatı konu edinmiş veya yaşanmış olayları anlatan kasidelerde (2, III. bölüm, s.78-79) bu husus, daha belirgindir. Nitekim bu türden -klasik halk hikâyelerimize nazaran daha kısa- anlatımlarda görülen bazı âdetlerimizin kaynağı, Türkler'in eski hayatlarına geri gider. Meselâ bugün çeşitli adlarda ve şekillerde karşımıza çıkan evlilik türlerinden biri, eski Türk ailesinin esaslarından. Ancak, yazımızda söz konusu edeceğimiz evlilik çeşidinin özelliğini ve kısa hikâyelerimizdeki aksini tesbit etmeden önce bu âdetle, eski Türk ailesi hakkında bilgi edinmek yararlı olacaktır.

Eski Türk ailesi "pederi" ve "izdivacı" bir aile olup (3, s:216), demokratik bir özelliğe sahiptir (4, s:123). Evlenecek gençler baba ocağını terkederek yeni bir ev açarlar; erkek hissesine düşeni, kız da çeyizini

alır, yeni bir hayata başlarlardı. Evlenme işinde velâyet, hem anne, hem de babaya aitti. Aileyle ilgili her konuda annenin reyine başvurulması da dahil etmek üzere bütün bu normlar, birer töre şeklindeydi (4, s:123, 5, s: 294-295).

Genellikle tek zevceliğin (monogomi) esas olduğu (3, s: 216; 5, s:293-294) Türk ailesinde evlenmede "exogomi" (dıştan evlenme) yasası esastır. Siyasi ve ailevi bir zümre halindeki boylar (sop, soy, aşiret) bu babanın evlatlarından, akrabalarından meydana gelirdi. Bu kapalı topluluğun kadrolarına yabancılar karışmazdı. İl, dıştan evlenme kaidesine tabiydi. Evlenme ancak il dahilinde ama, boy haricinden olurdu (5, s: 165-166; 3, s:216; 6, s:341). Ancak bu kural değişik Türk gruplarında farklı uygulamalar ortaya çıkarmıştır. Meselâ Garp Türkleri soyu yedi göbeğe kadar çıkarıp, bunun dışındakileri yabancı kabul ettikleri halde Şark Türklerince soy, dokuz göbeğe kadar genişletilmiştir. Günümüzde de rastladığımız "yedi kat el" benzeri sözler, bu anlayışın izleri olsa gerektir (5, s: 289-290). Oğuzlar'da (6, s: 71-73), Altay Türkleri'nde (7, s: 175-179), Göktürkler'de (9, s: 7), Uygurlar'da (10, s: 12-13) da gördüğümüz exogaminin en ilginç örneklerinden biri ise, yazımızda konu edeceğimiz "leviratus" adı verilen âdetir.

Eski Türkler'de genç bir kız, evlenmekle kocasının soyuna karışır; kocası öldükten sonra da artık bir daha kendi ailesine dönemezdi (11, s: 426). Bu takdirde dul kalan gelin ölen kocasının erkek kardeşi veya tüvey oğlu ile evlenirdi (5, s: 216; 6, s: 341; 11, s: 426). Hunlarda ve Moğollar'da da gördüğümüz bu âdetin (yani ikinci bir evliliğin) yine bir töre ile belirlenmiş hükümleri de vardı. Buna göre kocasının ailesi, dul kalan gelini aile fertlerinden başka birisiyle de evlendirebilirdi. Bazan bu evlendirme işini, dul kalan gelinin oğlunun üstlendiği de olurdu. Nitekim Cengiz Han annesini, Gürcistan'dan zaferle dönen kumandan Bolad Kaya ile evlendirmişti (11, s: 426 ve 156 no.lu dipnot).

Sosyologların tercihli evlilikler grubuna dahil ettiği bu âdet günümüzde de yaygın olup, çeşitli bölgelerde farklı uygulamalarla tesbit edilmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaygın olan ve töre gücündeki bu kurala göre kocası ölen dul gelin, ölen kocasının ağabeyiyle değil, ancak küçük kardeşleriyle evlenebilir. Zira gelinin eve geldiğinde büyük kayınbiraderine "Ağabey" diye hitap etmiş olmasının birbirlerine nikâh düşmesini engellediğine inanılmıştır. Ancak ülkemizin bazı yörelerinde böyle bir ayırım yapılmaz. Dul gelin büyük ya da küçük olsun, ölen kocasının kardeşlerinden herhangi biri ile evlenebilmektedir.

"Evde uygun yaşta bir kayınbiraderin bulunmadığı durumlarda dul gelinin çocuğu yaşındaki küçük oğlanla evlenmesi" gibi durumların da yaşandığı bu âdetin (12, s: 50-51) Batı Anadolu'da rastlanan -sık olmasa da- bir başka şekli ile "dul kalan gelinin kayınpederi ile evlenmesi" olayıdır. 1989 yılında Marmaris'in Bozburun yöresinde bizzat yaptığımız bir araştırmada elde ettiğimiz bilgilere göre son yüzyılda yaşanan bir olayın temelini teşkil eden bu çarpık durum, çevresinde hiç de iyi olmayan tavırlarla karşılanmış ve yaygınlaşmadan yok olmuştur.

"Leviratus" denilen bu evlilik âdetinin temelinde "anne, amca ile evlendiği takdirde çocukların babasızlık çekmeyeceği zira amca, baba yarısıdır, malların dağılmayacağı, ev surlarının dışarı çıkmayacağı ve büyükbabanın aile üzerindeki otoritesinin devam edeceği" fikri yatmaktadır (12, s:51).

"Aile mallarının dağılması" ve "aileye yabancıların girmemesi" esasına dayanan ve sadece bahsi geçen çalışmamızın IV. bölümünde 3, 4 ve 7 numaralarda kayıtlı olan Böyle Bağlar hikâyelerinin üç varyantında da görülen gelinin bir başkasıyla evlendirilmesi olayı, eski Türklerdekine benzer bir şekilde "erkek evlâdın

ölməsi" üzerine söz konusu edilirken bu üç anlatıda" birlikte çalıştığı hikâye kahramanına sebepsiz yere (2, IV. bölüm, s: 13) veya kavga ettiklerinden dolayı kinlenen mesai arkadaşının (2, IV. bölüm, s: 21, 34), kahramanın babasına, "oğlunun öldüğünü bildiren yalan bir mektup göndermesi" üzerine ortaya çıkar.

Eski Türklerde ve Anadolu'nun pekçok yerinde halen görüldüğü gibi "dul kalan gelinin evlendirilmesi" meselesi, erkek tarafının vazifesidir. Nitekim üç varyantın ikisinde de Senem'in yeniden evlendirilmesini isteyen ve arkadaşı Kahraman Ağa'ya bu düşüncesini açan kişi, kayınpederi Ali İzzet Bey'dir (kısa özet) /2, s: 13-21). Hikâyelerin bir tanesinde ise bu teşebbüsün, Ali İzzet Bey'in kankardeşi Kahraman Ağa'dan gelmesi (2, s: 34) bu tür durumların anlatının yaygın olduğu yöredeki çözüm şeklini ve uygulamada rol alan kişilerin eski Türkler'dekinden daha farklı bir kimlikle ve aile dışından da olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Böyle Bağlar hikâyelerinin üç varyantında da "dul kalan gelinin bir başkasıyla evlendirilmesi" için belli bir zaman süresinin geçmesi gerekmektedir. Nitekim Reyhani anlatması ile Ahmet Lok derlemesinde Senem, Ali İzzet Bey'in oğlu Hüseyin'in "kara haber"ini aldıktan hemen sonra evlendirilmek istenir (2, s:13,21). Farklı bir durumla karşılaştığımız Güler Tosun derlemesinde ise belli bir süre verilmemekle birlikte Senem'in dul kalmasıyla gelin olması arasında Hüseyin'in onun eşinin merakından ağlaya ağlaya ölecek, babasının gözlerinin -ihtimal ağlamaktan- kör olacak kadar zaman geçtiğini görüyoruz (2, s: 34). Dul kalan gelinin başkasıyla evlenmesi için ölçüsü belli olmasa da "bir süre verilmesi" durumunun anlatıcının, bir yerde de hikâyenin yaygın olduğu yörenin değer yargısıyla olduğu kadar; anlatının klâsik halk hikâyelerine bakarak reel hayattan daha çok etkilenmesi ile yakından ilgili olduğunu tahmin ediyoruz.

Gelelim bu tür anlatılarda gelinin evlendirilmek istenmesindeki sebebe... Hikâyelerin Konya'da derlenen varyantında Ali İzzet Bey evde kendisinden ve oğlundan dul kalmış genç bir kadından başka birinin olmadığını; bu sebeple Senem'in artık bu evde kalmasının hoş görülmeceğini düşündüğü için gelinini evlendirmeye karar verir (12, s: 13). Aşık Reyhâni anlatmasında ise Ali İzzet Bey'i oğlunun ölmesinden çok gelinin genç yaşta dul kalmasının yaraladığını görüyoruz. Nitekim Senem'i hayatını yeniden düzenlemek gayesiyle evlendirmeye kalkışır (2, s: 21). Güler Tosun'dan derlenen varyantta ise, oldukça değişik bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. Zira burada Senem'in evlendirilmesinde kayınpederinin değil de, İzzet Bey'in yakın arkadaşı Kahraman Ağa'nın rol oynadığını görüyoruz. Adı geçen aile dostu İzzet Bey'le yakınlıklarının çok fazla olduğunu, bu sebeple ölen oğlunun yerine kendi oğlunu koymasının yerinde olacağını ileri sürüyor (2, s: 34). Dikkat edilecek olursa burada "genç ve dul bir kadının mutlaka evlenmesi gerektiği, daha doğrusu kocası ölen bir genç kadının bekâr kalmasının doğru olmayacağı" fikri yatmaktadır. Varyantların birinde kayınpederinin yerine, yakın bir aile dostunun ortaya çıkması, Türklerde yakın akrabalar kadar uzak çevresindekilerin de aile fertleri üzerinde aktif rol oynayabileceklerini göstermesi açısından önemlidir. Bir başka ifadeyle bu durum, hikâyenin anlatıldığı çevrenin ve hikâyeyi anlatan kişinin bu konudaki anlayışlarıyla ilgilidir. Ayrıca eskiden olduğu gibi bu evlilikte hukuki bir durumla birlikte o toplumun değer yargıları da geçerli olmakta; evlilik gibi önemli bir kurumda o yörenin sosyal normları aktif bir rol oynamaktadır.

Hikâyelerin hepsinde de Senem, kayınpeder Ali İzzet Bey'in yakın dostu (2, s: 13, 21) veya kankardeşi (2, s: 34) olan Kahraman Ağa'nın oğlu ile evlendirilmek istenir (2, s: 13,21,34). Eski Türklerde ve bugün

Anadolu'da bazı yörelerde yaygın şekilde uygulanmaya benzer olarak ortaya çıkan bu durum, Ali İzzet Bey'in tek erkek çocuğa sahip olmasıyla ilgilidir. Eğer birden fazla oğlu olsaydı, Senem -ihtimal ki- kayınbiraderiyle evlendirilecekti. Hikâyede "bir aile dostunun oğlu"nun ortaya çıkmasının sebebi budur.

Böyle Bağlar hikâyelerinin en önemli bölümü, hepsinin sonunda Senem'in öldü sandığı kocası Hüseyin'in geri dönmesidir. Güler Tosun anlatması ile Aşık Reyhani anlatmasında Hüseyin, arkadaşının babasına yalan haber" gönderdiğini öğrenince (2, s: 21, 34); Konya varyantında ise" çalıştığını yeter sayarak (2, s: 14) geri döner.

Bunların yanısıra her üç anlatmada da kahramanın gurbete çıkmasındaki sebebin yok olduğunu, Hüseyin'in iktidarsızlığının kaybolduğunu da tesbit ediyoruz. Konya varyantında Hüseyin'in Allah'a dua etmek suretiyle (2, s: 17); Reyhani anlatmasında canı gönülden yaptığı duayı kabul eden Allah'ın yolladığı Hızır'ın ağzına tükürmesiyle (2, s: 23); diğer varyantta ise yine Hızır'ın ancak, bu sefer onun kendisine m"yolluk" vermesine sevinmesinden dolayı (2, s: 35) kusuru giderilir.

Gerek "kahramanın Senem telli duvaklı gelin giderken geri dönmesi", gerekse "dönüş esnasında iktidarını kazanması" bize, hikâyeyi anlatan ve dinleyen kesimde dul kalan gelinin aileden biriyle evlenmesi âdetinin hiç hoş karşılanmayıp tenkit edildiği hissini vermektedir.

Yukarıdan beri konu ettiğimiz "dul kalan gelinin kayınbiraderiyle veya başka biriyle evlendirilmesi âdetinin "bozlak" dediğimiz bir olay üzerine söylenmiş bir türküden ve o türküyü açıklayan çok kısa bir nesir kısmından (bazan olmayabilir de) ibaret olan (2, III. kısım, s: 139-140) anlatı türlerine aksi ise, yukarıdan beri gördüğümüz şekillerden oldukça farklıdır. Üniversitemizin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü arşivi'nde 155 no.lu kasette, tezimizin IV. bölümünde 64 no.da kayıtlı olan ve Ege Bölgesi'nde derlenmiş hikâyeye göre Kargınışklar Köyü'nde yaşayan biri, askere giden oğlunun öldüğünü bildiren bir haber alınca gelinini kendine nikâh eder. Bir müddet sonra oğlu eve gelirse de onu tanıyamaz. Tanrı misafiri olarak kabul ettiği oğluna, birlikte yedikleri akşam yemeğinden sonra ona bir yatak hazırlarlar; kendileri de yan odaya geçerler. Bu gören oğlu şöyle der;

Sarı buğdayı darı mı sandın?
Evdeki gelini karın mı sandın?
Askere gideni gelmez mi sandın?
Vurun kürt uşağı, Antep gidiyor.

Kaleden kaleye atılamadım,
Kırıldı kantarım tartılamadım
Kahrılı kahırlı söylenmen asker
Diye Yusuf'a anlatamadım.

Olayı sadece kısa bir şekilde hikâye eden, bir bakıma özetleyen nesir kısmından m(2, s: 140-141) sonra söylenen türkünün ilk dördlüğünde "kocası ölen (burada öldü zannedilen) kadının kayınbabası ile evlenmesi"nin, olayın kahramanı tarafından tenkit edildiğini görüyoruz. Dikkat edilecek olursa bu tenkit biraz "bir askerin öldüğünün ancak resmi kaynaklardan öğrenilebileceği", daha çok "babanın geliniyle -dul bile olsa- evlenmesinin yakışık almayacağı" üzerinedir. Olayı hikâye eden, yani bozlağı anlatan kişinin belirttiğine göre "böyle bir olayın gerçekten yaşanmış olması, baştan beri söz konusu ettiğimiz âdetin hem tenkidi, hem de reel bir şekilde ele alındığını göstermektedir.

İkinci dörtlüğün son iki mısraı ise oğlunun çıkıp gelmesi ve sitem etmesi üzerine babası "bu olayın, onun öldü haberinin gelmesi üzerine gerçekleştiğini" belirtir gibidir.

Bu âdet, kafiyelerinin farklı oluşundan da anlaşıldığı gibi, aynı olay için yakılmış iki ayrı türkünün zamanla karışmış şekli olan sözkonusu hikâyeden başka, Güney Anadolu'dan derlenen ve başka bir olaya ait olan bir bozlağın türkü kısmında da görülmektedir. Tezimizin IV. bölümünde, 52 no.da kayıtlı olan hikâyeye göre ava gittiği sırada "başında koca bir adamla yürüten geyik sürüsü" gören Nurhaklı bir genç, geyiğin dediğini tutmaz ve bu olayı herkese duyurur. Buna kızan geyiklerin kovaladığı avcı, kayadan atlarken bir kazağa saplanır. Ötürken söylediği türkünün içinde "nişanlısının kardeşiyle evlendirilmesi (2, s.: 153-154) şeklinde vasiyeti vardır. Hikâyede:

Tüfeğimi kazıklara assınlar
Esvabımı bohçalara bassınlar
Nişanlımı kardeşime yazsınlar
Vardım, öldüm kayalarda avcılar

şeklinde verilen bu âdetin eski Türkler'de ve gerçek hayatta görüldüğü gibi bozlaklara da aksettiğini görüyoruz. Bir farkla ki, gelin dul kalmış değildir, henüz nişanlıdır. Ancak dul gelin gibi kayınbiraderiyle evlenmesinin istenmesi, hikâyenin nişanlı bir kızın şimdiden erkek tarafının sorumluluğunda olduğu bir yöreden derlendiğini göstermesi kadar, bozlağı söyleyenin bu konudaki anlayışı ve değer hükümleri ile de yakından ilgilidir. Bir başka ifadeyle bu satırlara bakarak hikâyenin yaygın olduğu yörede "nişanlısı ölen kızın, kayınbiraderiyle evlendirildiğini"ni düşünmek için hiçbir sebep yoktur.

Görüldüğü gibi, "leviratus" adıyla bilinen ve kaynağı eski Türk ailesine kadar geri giden "dul kalan gelinin kayınbiraderiyle veya üvey oğluyla, oğlu veya erkeğin ailesi tarafından evlendirilmesi" âdeti, klâsik anlamdaki halk hikâyelerinde görülmemektedir.

Kaside ve bozlak dediğimiz mahalli bir rivayete veya olaya dayanan, son dönem anlatı türlerimizde ise âdetin eski devirlerde hatta bugün pekçok yörede görülen uygulamalarına benzer durumların yanında, farklılıklar da söz konusudur.

"Exogami"nin icaplarından biri olan leviratus âdetinin kasidelerdeki görünümü "dul kalan gelinin kayınpederi tarafından" ve "erkek tarafının uygun göreceği biri ile evlendirilmesi" bakımından, eski Türkler'deki uygulamaya paralellik göstermektedir. Ancak "dul gelinin, kocasının ölümünden sonra tekrar evlenmesi için, belli bir sürenin beklenmesi", ilk defa kasidelerle ortaya çıkmaktadır. Daha çok, anlatının derlendiği ve yaygın olduğu yörenin âhlak anlayışıyla ilgili olan bu durum, yerleşik kültürümüzün, eski âdetlerimize olan tesirinin sonucudur.

Bir başka farklılık da, eski Türkler'de evlenme hukukuna dayanan bu âdetin sözlü edilen anlatılarda bu konuyla ilgili bir törenin değil de, o bölgenin âhlak anlayışının bir sonucu olarak ortaya çıkması ve uygulanmasıdır. Bu durumun da geçen zaman içinde değişen kültürümüzle ilgili olduğunu tahmin ediyoruz.

Hikâyenin başında öldüğü bildirilen kişinin, anlatının sonunda hayatta olduğunun anlaşılması ise, bu âdetin, -Anadolu'nun pek çok yerinde ve anlatının derlendiği yörede yaygın olmasına rağmen- tenkit edildiğini göstermekte olup, hikâyeyi anlatan şahısla ilgilidir.

Bozlaklara gelince... Bu tür kısa anlatılarda dul gelinin, eşinin ölümünden ne kadar zaman sonra ve hangi sebeplerle evlendirildiği hakkında hiçbir bilgi yoktur. Tamamen hikâyenin kısalığı, dolayısıyla anlatı geleneğinin gittikçe zayıflaması ve farklı hayat tarzlarının ortaya çıkmasına bağlı olarak teşekkül eden bu tür anlatılarda evliliğin kimin tarafından gerçekleştirildiği açıkça belirtilmemesine rağmen türkütün sözlerinden bu görevi erkek tarafının yüklediğini tahmin etmek zor değildir.

Gerek Güney'den, gerekse Ege Bölgesinden derlenen metinlerde bu âdetin daha değişik şekillerde karşımıza çıktığını görüyoruz. Hikâyenin birinde "dul gelinin kayınpederiyle evlenmesi", diğerinde "nişanlısı ölen kızın kayınbiraderiyle evlenmesinin vasiyet edilmesi" şeklinde karşımıza çıkan bu âdet eski Türklerde ve bugün Anadolu'nun pekçok yerindeki uygulamalardan oldukça farklı ve bazan da garip tarzda görülmesi, değişik bölgelerdeki kültürlere paralel olarak, değer yargılarının da değişmesiyle ilgilidir.

Kasidelerde rastlanılan bu konuya ait tenkitler, bozlaklarda da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle "oğulun dul kalan karısı ile babasının evlenmesi" konusunda söylediği türküde bu apaçık görülmektedir.

Kısacası Türkler'in eski hayatlarında ve bugün Anadolu'nun pekçok yerinde rastladığımız "leviratus"un, son dönem halk anlatı türlerine aksi, reel ve tenkidi bir tarzda olmuştur.

NOTLAR

- (1) BARATAV, Pertev Naili "Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği", Adam Yayınları, İstanbul 1988.
- (2) KÖSE, Nerin "Türk Halk Edebiyatında Kısa Hikâyeler", Dokuz Eylül Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İzmir 1989, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- (3) KAFESOĞLU, İbrahim "Türk Milli Kültürü", Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1986.
- (4) GÖKALP, Ziya "Makaleler IX3 Hazırlayan Şevket Beysanoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1980.
- (5) GÖKALP, Ziya "Türk Medeniyet Tarihi", Türk Kültür Yayını, Toker Basımevi, İstanbul 1974, Cilt:2.
- (6) İNAN, Abdülkadir "Makaleler ve İncelemeler", Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1968.
- (7) ERGİN, Muharrem, "Dede Korkut Kitabı", Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1986.
- (8) RADLOFF, W. "Sibirya'dan Seçmeler" Çev: Ahmet Temir, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- (9) ÇAĞATAY, Saadet "Türk Lehçeleri Örnekleri", A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1963.
- (10) ORKUN, Hüseyin Namık "Prens Kalyanankara ve Papamleora Hikâyesinin Uygurcaşı", Alâeddin Kral Basımevi, İstanbul 1940.
- (11) SPULER, Berthald "İran Moğalları" Çev.Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.
- (12) BALAMAN, Ali Rıza "Evlilik, Akrabalık Türleri", Karınca Matbaacılık Koll. ve Tic.Şti., İzmir 1982.